

Икономически ефекти от разширяване на хипотезите, при които частноправни субекти имат право да бъдат представлявани в наказателното производство от повереник

Павел Смолички*

Съгласно чл. 1, ал. 2 от Наказателно-процесуалния кодекс (НПК), в основната задача на наказателния процес, наред със защитата от престъпни посегателства срещу живота, свободата, честта, правата и законните интереси на гражданите, е включена и защитата *срещу правата и законните интереси на юридическите лица*.

Прави впечатление, че *пострадалият и ощетеното юридическо лице са установени като отделни процесуални фигури* в наказателното производство. Обстоятелството, че двете процесуални фигури притежават различни по обем права, поражда и определени негативни последици за правото на защита на юридическите лица в наказателния процес. Аргументите за това са следните:

Както вече посочих, макар и за ощетеното юридическо лице да са предвидени определени процесуални права за участие в досъдебното производство (напр. чл. 24, ал. 1, т. 9; чл. 73, ал. 2; чл. 213 и чл. 243, ал. 4 НПК), то те са значително по-малко от предоставените на пострадалото физическо лице. В тази връзка в

чл. 15, ал. 4 НПК също изрично се посочва, че на пострадалия се осигуряват необходимите процесуални средства за защита на неговите права и законни интереси и не се споменава нищо конкретно за ощетеното юридическо лице. В правната литература правилно е посочено, че „в досъдебното производство са регламентирани конкретно, изрично и изчерпателно правата, които се предоставят на ощетеното юридическо лице, за разлика от подхода, ползван при уредбата на правата на пострадалия (извеждането на редица права в обща уредба, освен конкретно предвидените – чл. 75 НПК). Разликата в подхода би могла да се тълкува в смисъл, че предвидените в чл. 75 НПК права на пострадалия *не могат да се ползват в досъдебната фаза по аналогия от ощетеното юридическо лице*”¹. Това потвърждава изводът, че *ощетеното юридическо лице няма право на повереник в досъдебната фаза на наказателния процес*. Екатерина Салкова достига до заключението, че „процесуалното представителство на ощетеното юридическо лице в досъдебната фаза може да се осъществява от законния или упълномощен представител (чл. 122 и 134 Конституция на Република България (КРБ)). В хода на съдебното производство, след конституирането на ощетеното юридическо лице в качеството на граждански ищец, то има право на повереник (чл. 100 НПК)”².

Безспорно е, че систематичното тълкуване на разпоредбите на чл. 122 и чл. 134 КРБ води до извода, че както физическите, така и юридическите лица, имат ефективно право на защита във всички стадии на процеса, което право включва и да бъдат надлежно представлявани от квалифицирани специалисти в тази област.

В българската литература традиционно се приема, че защитникът, респ. повереникът, не може да встъпи в наказателното производство просто въз основа на упълномощителен акт от лицето, което ще представлява³. Изтъква се, че е необходимо и издаването на акт на държавния орган, ръководещ процеса на съответния етап от развитието на наказателната процедура,

* Доктор по право, главен асистент в Университет за национално и световно стопанство, ел. поща: p_smolichki@abv.bg

¹ Салкова, Екатерина. Фигурата на ощетеното юридическо лице в наказателното производство. – В: Правна мисъл. 2008, бр. 4, с. 39.

² Цит. съч., с. 46.

посредством който акт процесуалният представител се конституира в процеса. Това виждане по въпроса е ценно с обстоятелството, че по този начин се извършва проверка дали лицето, което ще осъществява представителни функции в наказателното производство отговаря на установените в закона предпоставки за това. Същевременно обаче ако упълномощеният процесуален представител отговаря на законовите изисквания, необходими за да встъпи в процеса като защитник, респ. повереник, издаването на този акт забавя осъществяването на правото на защита на представляваното лице. Ако такъв акт не се издаде, то правото на защита се ограничава. Нормативната уредба не регламентира издаването на нарочен акт, посредством който да се конституират в производството процесуалните представители. Затова Маргарита Чинова посочва, че: „когато лицето се конституира като защитник, неиздаването на нарочен акт не е съществено процесуално нарушение, за разлика от хипотезата, когато се постановява отказ”⁴.

Проблемът е обаче, че *НПК не предвижда възможност за упълномощаване на процесуален представител на юридическите лица в досъдебната фаза на наказателния процес*. Те могат да бъдат представлявани от законните си или упълномощени представители. Тук би могло да се възрази, че юрисконсултът е също квалифициран юрист и в тази връзка правото на защита на юридическите лица не е накърнено. В повечето случаи обаче юрисконсултът, макар и да има опит в традиционната правна дейност на юридическото лице, не би имал познанията и уменията на адвокат, специализиран в представителството на частноправните субекти в наказателния процес. Всичко посочено, наред с оскъдните процесуални средства за

реализиране на правото на защита на ощетеното юридическо лице в досъдебното производство, води до накърняване на правото му на защита и състезателността в наказателния процес. Затова е необходимо *в НПК да бъде уредена възможността ощетеното юридическо лице да може да упълномощава повереник за защита на правата и интересите си в досъдебната фаза на процеса*.

В подкрепа на тази позиция са и конституционните разпоредби. Чл. 122, ал. 1 КРБ гласи, че „гражданите и юридическите лица имат *право на защита във всички стадии на процеса*”. Редно е да се отбележи, че за пълноценната реализация на конституционно закрепеното право на защита, посочените лица, в т.ч. и ощетеното юридическо лице, следва да могат да разполагат с процесуални права за активно участие във всяка фаза на конкретното производство и най-вече с възможността да упълномощават компетентен процесуален представител, който да защитава правната им сфера.

В обобщение считам, че *не е обосновано ощетеното юридическо лице да бъде лишено от право на процесуален представител-адвокат в досъдебната фаза на наказателния процес*. Наистина, пострадалото от престъплението физическо лице може да претърпи накърняване, освен на имуществената си сфера, и на основни човешки права, свободи и законни интереси⁵. В теорията и практиката обаче, все по-усилено се говори и за появата на бизнес права за юридическите лица, които биват разглеждани като еквивалент на основните човешки права на физическите лица⁶. Именно тези бизнес права много често са и предмет на престъпление. От друга страна, считам, че претърпените имуществени вреди, обезщетяването на които, обосновава възможността ощетеното юридическо лице впоследствие да встъпи в съдебната фаза в качеството на граждански ищец, са достатъчно основание да му се позволи

³ В тази връзка вж. Павлов, Стефан. Наказателен процес на Република България. Обща част. София: Сиби, 1996. с. 237., а също и Чинова, Маргарита. Досъдебното производство по НПК. София: Сиела, 2013. с. 188-189. По подобен начин Александър Стойнов обвързва конституирането на фигурата на пострадалия в наказателното производство с извършването на определени процесуални действия от компетентните държавни органи. В тази връзка вж. Стойнов, Александър. Жертвата на престъплението. София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски”, 1993. с. 35.

⁴ Чинова, Маргарита. Досъдебното производство по НПК. София: Сиела, 2013. с. 189.

⁵ Напр. право на човешко достойнство, право на живот, право на ненакърнимост на личността, право да не бъде извършвано спрямо него насилие и нечовешко или уронващо престижа третиране, право да не бъде обект на робство и принудителен труд, право на свобода и сигурност, уважение към личния и семейния живот, защита на личните данни и др.

⁶ В тази връзка вж. Nicol, Danny. (2011) Business rights as human rights. – В: The Legal Protection of Human Rights: Sceptical Essays. ed. by T. Campbell et al. Oxford: Oxford University Press, 2011, с. 229-243.

да ползва в досъдебната фаза услугите на повереник. Това би довело и до обезпечаване на по-успешното участие на ощетеното юридическо лице в съдебната фаза на наказателното производство. Участието на процесуален представител на ощетеното юридическо лице в досъдебната фаза ще спомогне и за укрепването на законността в процедурата⁷ и ще благоприятства разкриването на престъпленията, разобличаването на виновните и правилното прилагане на закона, които цели представляват непосредствената задача на наказателния процес.

Не мога да открия логика в подхода на българския законодател при регламентирането на конкретните лица, които могат да бъдат представлявани в производството от повереник. Ако се абстрахираме от формалното процесуално качество, в което те участват в конкретната фаза на процеса, лицата които имат право на повереник могат да бъдат класифицирани на две групи – такива, които са претърпели вреди от престъплението и такива, които отговарят имуществено за същите тези вреди, но нямат качеството на обвиняем/подсъдим. За втората група лица не е предвидена възможността да участват в досъдебното производство, респ. да ползват услугите на повереник в тази фаза на наказателния процес. В този смисъл, пострадалият е поставен в по-благоприятно положение спрямо лицето, което ще отговаря в съдебната фаза като граждански ответник, тъй като участието на пострадалия⁸ на досъдебната фаза ще повлияе положително на участието му в съдебната фаза на производството. Някои критици биха могли да възразят, че това положение е установено и с оглед обезпечаването на последващото участие на частния обвинител. Тук обаче следва да се отбележи, че именно това положение в известен смисъл допълнително допринася за неравенството между лицата, които са претърпели вреди от престъплението и тези, които отговарят имуществено за същите тези вреди. Това е така, защото когато гражданският ищец извършва и процесуална дейност в подкрепа на обвинението като частен

обвинител, той най-малкото индиректно подпомага и обосноваването на претенцията си, предявена с гражданския иск в наказателното производство. Затова би могло да се помисли и за *създаването на процесуална фигура, която да изпълнява идентична функция с тази на частния обвинител, но с противоположна насоченост - по защита срещу предявеното обвинение и лицата, които отговарят имуществено за причинените с престъплението вреди да могат да се конституират в предлаганото процесуално качество*⁹. Лицата, конституирали се в тази новосъздадена процесуална фигура, също следва да имат право на повереник.

Може да се обсъди също и процесуалната възможност *да бъде създадена и процесуална фигура, в която да могат да се конституират лицата, за които съществува възможност да встъпят в качеството на граждански ответник в съдебната фаза*. Лицата, включени в предлаганата процесуална фигура, също следва да имат право да упълномощават повереник.

Това предложение може да се аргументира с обстоятелството, че гражданския ищец, преди да се установи като страна в съдебната фаза на наказателния процес, в досъдебната фаза е участвал като пострадал или ощетеното юридическо лице. За гражданския ответник процесуалния ни закон не предвижда негово участие в досъдебната фаза на процеса. При това положение съвсем логично възниква въпроса – *ако неоснователно бъдат наложени обезпечителни мерки върху имуществото на лицето, което отговаря по гражданската отговорност, как то ще се защити?* Ето защо, считам за резонно предложението за създаване на нова процесуална фигура. По този начин ще се изравнят правните възможности за участие, респ. влияние на хода на делото, на различните лица, за които престъплението поражда едни или други правни последици. На конституционно и законово равнище са утвърдени принципите че, наказателното производство следва да предоставя равни права

⁷ Кое то положение също е част от основната задача на наказателния процес.

⁸ И на неговия повереник също.

⁹ Считам, че както физически, така и юридически лица следва да могат да се конституират в предлаганото ново процесуално качество. Тази моя позиция е и във връзка с направеното по-горе предложение ощетеното юридическо лице също да може да ползва повереник в досъдебната фаза.

за защита на материалните права и законни интереси на всички частноправни субекти, за които престъплението поражда правни последици (арг. от чл. 11 НПК и чл. 122, ал. 1 КРБ). Затова е обосновано както пострадалият и ощетеното юридическо лице имат право да избират дали да участват в досъдебната фаза и по този начин да обезпечат участието си в съдебното производство, така и лицата, които могат да встъпят в процеса като граждански ответници, да имат право на избор дали да участват в досъдебната фаза или не. Участието в досъдебното производство на лицата, които могат да встъпят в съдебната фаза в качеството на граждански ответник, респ. участието и на техния повереник, ще допринесе за по-пълната реализация на правото им на защита и ще създаде предпоставки за по-голяма състезателност в съдебното производство.

Считам, че *гражданите, които не притежават юридическа квалификация и чиято правна сфера може да бъде засегната във връзка с участието им в наказателния процес, имат също нужда от помощта на правен специалист*. В този смисъл чл. 226 НПК на Франция предвижда когато съдебният полицейски офицер или агент бива изслушван от разследващата камера на съда, той да може да бъде подпомаган от адвокат. Френският законодател урежда възможността и държавни органи да се ползват от специализирано юридическо съдействие, когато самите те нямат необходимата правна квалификация.

Всеки частноправен субект, чиято правна сфера бива засегната от наказателното производство, се нуждае от процесуално представителство в съответната процедура, осъществено от професионалист-адвокат. Разпоредбата на чл. 627-16 НПК на Франция предвижда, че когато въззивният съд в Париж разглежда искания за глоби, конфискации и компенсации, наложени с решение на Международния Наказателен Съд, то както осъденото лице, така и всяко лице, което има права върху съответните имуществва, които евентуално ще бъдат използвани във връзка с действията, произтичащи от тази процедура, да могат да бъдат представлявани от адвокат. Това е и допълнителен аргумент в подкрепа на виждането ми, че не само упълномощителите на повереника и обвиняемият, но и други

частноправни субекти, чиито материални права и/или интереси могат да бъдат засегнати в наказателното производство, следва да имат възможност да бъдат надлежно представлявани в процеса от адвокат. В същия смисъл и чл. 706-38 НПК на Франция предвижда, че притежателят на лиценз за бар, ресторант или бизнес, в които помещения се осъществява проституция, и което лице не е обект на наказателно преследване, но спрямо него могат да бъдат наложени наказания¹⁰ въз основа на чл. 225-22 НПК на Франция, може да изложи в производството наблюденията си посредством своя адвокат, а също и да обжалва решението, налагащо наказанията.

Съгласно чл. 434, ал. 1 НПК на Германия лице, което има интерес от конфискацията в наказателното производство, може във всеки етап от наказателната процедура, въз основа на писмено пълномощно, да бъде представлявано от адвокат или някое друго лице, което може да осъществява процесуално представителство на граждани в наказателни дела. Ал. 2 на същия член оправомощава съдът да назначи служебно на това лице адвокат или някое друго лице, което може да осъществява процесуално представителство на граждани в наказателни дела, ако фактическата или правната ситуация е сложна или лицето не може да упражнява правата си самостоятелно. Тези разпоредби от германското законодателство са в подкрепа на разбирането ми, че *всеки частноправен субект, бранец личната си правна сфера в наказателното производство, има нужда от надлежно процесуално представителство, осъществявано от адвокат*, което води до необходимост от разширяване на хипотезите, при които частноправни субекти имат право да бъдат представлявани от повереник в наказателното производство.

В немското законодателство правото на процесуален представител за свидетелите е уредено като обща хипотеза за разлика от българското право. В тази връзка чл. 68б, ал. 1 НПК на Германия предвижда свидетелите да могат да се ползват от помощта на процесуален

¹⁰ Тези наказания имат административен характер и се изразяват в следното: постоянно отнемане на разрешителното за бар или ресторант; задължително затваряне на цялото помещение или на част от него, което затваряне може да бъде постоянно или за максимален период от 5 години; конфискуване на бизнес капитал и оборудване.

представител, без да е предвидено в нормативната уредба кога тези свидетели имат право на такъв. Подходът на българския законодател е различен. Съгласно чл. 122, ал. 2 НПК свидетелят има право да се консултира с адвокат ако смята, че с отговора на поставения му въпрос ще даде показания, с които би уличил в извършване на престъпление него, неговите възходящи, низходящи, братя, сестри или съпруг или лице, с което той се намира във фактическо съжителство или евентуално би дал гласност на обстоятелствата, които са му били поверени като защитник или повереник. Съгласно чл. 122, ал. 2, изр. второ НПК, при направено искане разследващият орган или съдът осигуряват тази възможност. По този начин българската правна система урежда правото на адвокат за свидетеля в една изключителна хипотеза. Точно обратното – в Германия са уредени изключителни хипотези, при които адвокатът не може да участва в разпита на свидетеля. Според чл. 68б, ал. 1 НПК на Германия това са случаи, при които определени факти обосновават предположението, че неговото участие ще попречи на надлежното събиране на доказателствата – напр. процесуалният представител е участвал в правонарушението, което се разследва или е оказал помощ след неговото извършване; възпрепятстване на правосъдието или опериране с крадени вещи след това; показанията на свидетеля ще бъдат повлияни от факта, че процесуалният представител е заинтересован не само от интересите на свидетеля или процесуалният представител ще използва информацията, придобита по време на разпита, за да подправи доказателства по смисъла на чл. 112, ал. 2, т. 3 НПК на Германия или по начин, неблагоприятен за целите на разследването. Чл. 68б, ал. 2 НПК на Германия предвижда, че на свидетел, който не се е ползвал от помощта на процесуален представител по време на разпита му и чиито интереси, заслужаващи защита, не са могли да бъдат осигурени по друг начин, ще се назначи защитник, ако е видно от специални обстоятелства, че той не е могъл да упражни сам правата си по време на разпита. Второто изречение на същата разпоредба препраща към уредбата на правото на обвиняемия да избере свой защитник или да му бъде назначен такъв от

председателстващия състава съдия, ако той не упражни това свое право. *Тези положения в немското право са в подкрепа на предложението повереникът да участва във все повече хипотези и все по-активно в наказателното производство.*

За разлика от немското, във *френското право* свидетелят има по общо правило право на адвокат, само когато е споменат поименно в оплакване от жертвата, гражданския ищец или друг свидетел, или е посочен от същите лица като участвал в извършеното престъплението (арг. от чл. 113-3 вр. 113-2 НПК на Франция). Според мен подходът на немския законодател е по-правилен, тъй като регламентираната в НПК на Франция защита е с оглед *изрично обективизирана необходимост* свидетелят да защити адекватно правата и законните си интереси, тъй като има вероятност да промени процесуалното си качество от свидетел в обвиняем. Възможно е обаче, именно свидетелят със своите показания да предизвика разглежданата тук промяна в процесуалното си качество. Тук е необходимо да припомним, че обвиняемият има на разположение всички възможни начини да се защитава в наказателното производство, включително да дава или не обяснения по делото, да дава неверни обяснения без използваните средства на защита да се отчитат като отегчаващи вината обстоятелства. В този смисъл, за да се предотврати потенциалната опасност лицето да утежни положението си със своите показания, е редно да намери нормативен израз правото му на адвокат и извън регламентираните случаи по чл. 122, ал. 2 вр. чл. 121 НПК.

Посочените положения водят и до извода, че е удачно да се помисли за *разширяване на кръга от частноправни субекти-участници в наказателния процес, които имат право на повереник в него.*

В потвърждение на горното заключение разпоредбата на чл. 56, ал. 4, т. 6 НПК на Русия предвижда, че по време на разпита на свидетеля може да присъства адвокат посочен от него, който да се ползва от правата на защитника, уредени в чл. 53, ал. 2 НПК на Русия във връзка с извършването на действия по разследването, а именно: да го консултира в присъствието на разследващия орган, да задава въпроси на лицата, които биват разпитвани, да прави

бележки относно правилността и пълнотата на вписванията в протокола за извършено действие по разследването. Разследващият орган може да откаже да бъдат зададени въпросите на адвоката, но е длъжен да впише въпросите, които са поставени, но не са зададени, в протокола. След края на разпита адвокатът може да прави бележки за нарушения на правата и законните интереси на свидетеля. Тези бележки се вписват в протокола за разпит (арг. от чл. 189, ал. 5 НПК на Русия). Съгласно чл. 192, ал. 6 НПК на Русия, в хипотезата на назначаване на очна ставка свидетелят отново може да се яви при извършването на това процесуално действие с адвокат, поканен от него, за да му предоставя правна помощ, който има на разположение правата по чл. 53, ал. 2 НПК на Русия, изброени по-горе. Очевидно е, че руският законодател отчита *необходимостта от предоставяне на право на надлежно материализирано процесуално представителство и на свидетеля*. Считам тази позиция за правилна, тъй като винаги съществува възможност показанията на свидетеля да доведат до засягане на личните му права и законни интереси. Участието на адвокат по време на разпита му е допълнителна гаранция, че това няма да се случи. И в българския НПК са предвидени гаранции за правата и законните интереси на свидетеля. Чл. 122, ал. 2 НПК регламентира правото на свидетеля да се консултира с адвокат ако смята, че с отговора на поставения въпрос се засягат правата му по чл. 121 НПК. В последната разпоредба е предвидено, че свидетелят не е длъжен да дава показания по въпроси, отговорите на които биха уличили в извършване на престъпление него, неговите възходящи, низходящи, братя, сестри или съпруг или лице, с което той се намира във фактическо съжителство, както и че не може да бъде разпитван относно обстоятелствата, които са му били поверени като защитник или повереник или са му станали известни като преводач при срещите на обвиняемия със защитника. При направено искане за консултация с адвокат разследващият орган или съдът осигуряват тази възможност.

Във връзка с посоченото и с оглед обстоятелството, че подобни разрешения съществуват и в други европейски правни системи, считам за удачно *разрешението*

свидетелят по общо правило да има право на повереник-адвокат да бъде възприето и в българския наказателен процес.

Следва да се отбележи и т. 21 от преамбюла на Директива 2013/48/ЕС на Европейския парламент и на Съвета от 22 октомври 2013 година относно правото на достъп до адвокат в наказателното производство и в производството по европейска заповед за арест и относно правото на уведомяване на трето лице при задържане и на осъществяване на връзка с трети лица и консулски органи през периода на задържане. Тя гласи следното: „Когато лице, което не е заподозрян или обвиняем, например свидетел, се превръща в заподозрян или обвиняем, то следва да бъде защитено срещу това да дава показания срещу себе си и следва да има право да запази мълчание, както се потвърждава от практиката на Европейския съд по правата на човека. Ето защо в настоящата директива изрично се посочва случая от практиката, когато такова лице се превръща в заподозрян или обвиняем по време на разпит от полицията или от друг правоохранителен орган в рамките на наказателното производство. Когато в хода на такъв разпит лице, което не е заподозрян или обвиняем, се превръща в заподозрян или обвиняем, разпитът следва да бъде прекратен незабавно. Разпитът следва да може да бъде продължен обаче, ако съответното лице бъде уведомено за това, че е заподозрян или обвиняем, и има възможност да упражни напълно правата си, предвидени в настоящата директива”. Основно право сред предвидените в директивата е правото на лицето да бъде разпитано с участието на адвоката си.

От всичко посочено може да се направи извод, че *ако свидетелят в конкретния случай също ползва повереник-адвокат, то няма да има нужда разпитът да се прекрати и затова наказателното производство ще протече по-бързо. Също така ако ползва адвокат по време на разпита, то този свидетел по всяка вероятност няма да даде показания относно обстоятелствата, които ще доведат до промяна на процесуалното му положение в това на обвиняем*. В този смисъл недопускането по общо правило да участва в процеса повереник-адвокат на свидетеля индиректно води до

накърняване правото на защита на потенциалния обвиняем. Също така следва да се отбележи и че в НПК не съществува разпоредба, съгласно която свидетелят да бъде информиран за правата си в наказателното производство (включително и за правото си да се консултира с адвокат в хипотезите, уредени от чл. 121 НПК), както такова право съществува за обвиняемия (арг. от чл. 219, ал. 3, т. 6 НПК) и пострадалия (арг. от чл. 75, ал. 1 НПК). Затова считам, че е удачно да се предвиди в нормативната уредба изрично право за свидетеля да бъде информиран предварително за възможността да участва в производството съвместно с помощта на адвокат.

Съгласно действащата нормативна уредба при разпита на малолетни и непълнолетни свидетели по реда на чл. 140 НПК не се предвижда задължение на съответните държавни органи да допуснат участието на техен адвокат¹¹. В същото време при провеждането на това процесуално действие законодателят е отчел необходимостта тази уязвима група лица да ползва съдействието на трети лица при извършването на разпита и затова е включил сред лицата, които присъстват на разпита педагог, психолог, родител и настойник. Считам обаче, че адвокатът със своите знания и опит е не по-малко нужен на ненавършилите пълнолетие свидетели при провеждането на разпита им.

Участието на повереник-адвокат и като процесуален представител на свидетеля в наказателното производство несъмнено ще доведе до редица предимства. В тази връзка напр. съгласно чл. 197-1 НПК на Франция, заявленията на лицето, разпитано като свидетел спрямо който има съмнение, че е съпричастен към извършването на престъпното посегателство, във въззивното производство, образувано във връзка с обжалване на оттеглянето на обвинението, могат да изхождат само от адвоката на свидетеля.

При направеното сравнителноправно изследване се установи идентичност в правната уредба на някои от участниците в наказателния

процес в НПК на Русия и по нашия НПК. В чл. 58 НПК на Русия е уредено участието на специалист, подобен на уредения в нашия НПК специалист-технически помощник, в чл. 59 – преводач и тълковник, а в чл. 60 - поемно лице. На тези лица не е предоставено право на адвокат и това е така, тъй като *те са само участници в наказателния процес*, които технически подпомагат дейността на държавните органи и като такива не защитават свои права и законни интереси. Поради тази причина и ние поддържаме това положение като считаме, че ще представлява излишно утежняване на наказателната процедура, ако се допусне тези лица да бъдат представлявани от адвокат.

Освен посоченото, считам, че следва да бъде предоставена и безплатна правна помощ на гражданите, които поради финансови затруднения не могат да си позволят заплащането на правна помощ, ползвана от адвокат. С изм. и доп. в Закона за правната помощ (ЗПП) – ДВ, [бр. 102](#) от 23.12.2022 г., доп., бр. 11 от 2.02.2023 г., в сила от 4.05.2023 г., бе преодоляна една съществуваща до момента несправедливост в българското законодателство. С тези изменения се предвиди, че гражданите, на които е предоставена правна помощ, защото не разполагат със средства за адвокат, вече няма да връщат разходите за защита на Националното бюро за правна помощ (НБПП), ако загубят делото. Регламентирано е, че занапред държавата ще поема разходите за оказаната юридическа помощ на гражданите, които са финансово затруднени. Следва да бъдат подкрепени усилията на законодателната власт в посоченото направление, защото гражданите, ползвали безплатна правна помощ по реда на ЗПП, след окончателното приключване на делото с влязъл в сила съдебен акт, вече няма да възстановяват на Националното бюро за правна помощ (НБПП) адвокатските възнаграждения, заплатени на определените служебни адвокати по делата. Някои критици могат да възразят, че разбирането, адвокатската защита да бъде безплатна за нейните ползватели натоварва излишно държавния бюджет. Но контрапункт на това разбиране е тезата, че осигуряването на гражданите на пълноценно право на защита в процеса е обществена ценност от най-висша степен. Същите тези граждани ще бъдат и мотивирани да работят и допринасят за

¹¹ В този смисъл вж. и Опр-4-2011 на РС - Ардино по ч. н. д. № 19/2011 г., по което дело се приема, че не представлява нарушение на процесуалните правила недопускането при разпита като свидетел на непълнолетната пострадала на нейния повереник.

увеличаване на публичните финанси, ако имат усещането, че държавата полага наистина сериозни усилия да брани ефективно личната им правна сфера. Не е без значение и обстоятелството, че това ще доведе и до редуциране броя на решенията на Европейския съд по правата на човека¹², по които Република България е осъждана да плаща обезщетения в значителен размер¹³, а и на други евентуални международни санкции в тази връзка.

В заключение, може да бъде обобщено, че участието в наказателното производство на повереник на физическите и юридическите лица, претърпели вреди от престъплението е от полза както за пълноценната защита на индивидуалните права и законни интереси на конкретните граждани и юридически лица, така и за осъществяването на основната и непосредствената задача на наказателния процес. Участието в производството на процесуален представител на лицата, които защитават свои материални права и законни интереси ще повиши състезателността в процедурата и ще допринесе в по-пълна степен за постигането на непосредствената задача на наказателния процес, а именно – разкриването на престъпленията, разобличаването на виновните и правилното прилагане на закона. Обстоятелството, че в огромния брой от случаи повереникът е адвокат, т.е. лице с юридическа квалификация и опит, ще спомогне допълнително както за правилното прилагане на закона, така и за укрепването на законността, която цел е включена в основната задача на наказателния процес. Именно посредством участието на надлежно квалифициран процесуален представител се осигурява ефективна защита от престъпни посегателства срещу правата и законните интереси на физическите и юридическите лица, което положение е същината на основната задача на наказателния процес.

¹² В тази връзка вж. **Иванова**, Мила. Отговорност на държавата за вреди, причинени на граждани в наказателния процес, и механизмите за подпомагане и финансова компенсация на пострадали от престъпления. Бургас: Флат, 2018, с.8-9.

¹³ Такава възможност към настоящия момент все още реално съществува поради наличието на чл. 27а ЗПП и чл. 189, ал. 3 НПК, съгласно които разпоредби от подсъдимия може да бъде изискано възстановяване на разноските за назначената му служебна защита.

Използвана литература

Ivanova, Mila. Otgovornost na durzhavata za вреди, prichineni na grazhdani v nakazatelniya proces, i mehanizmite za podpomagane i finansova kompensaciya na postradali ot prestupleniya: Flat, 2018.

Pavlov, Stefan. Nakazatelen proces na Republika Bulgariya. Obshta chast. Sofiya: Sibi, 1996.

Salkova, Ekaterina. Figurata na oshtetenoto yuridicheskoto lice v nakazatelnoto proizvodstvo. – V: *Pravna misul*. 2008, br. 4.

Stoynov, Aleksandur. Zhertvata na prestuplenieto. Sofiya: Universitetsko izdatelstvo „Sv. Kliment Ohridski”, 1993.

Chinova, Margarita. Dosudebnoto proizvodstvo po NPK. Sofiya: Siela, 2013.

Nicol, Danny. (2011) *Biznes pravata kato choveshki prava*. – V: *Pravnata zashtita na choveshkite prava: Skeptichni eseta*. T. Campbell et al. Oxford: Oxford University Press, 2011.